

մանր տերութեանց մէջ ալ, ինչպէս որ ըսինք, որ երկայն կ'ըլլար հոս մէկիկ մէկիկ դնելը :

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Վորահար Բառերոս Վրայ :

ՇԱՏ ուսումնասէր անձինք եղան, աւելի աս իրեք տարուանս մէջ, որ թէ խօսքով և թէ գրով յորդորեցին ըզմեզ համառօտ բառգիրք մը հանելու, որուն մէջ գրուած ըլլան ան ամէն նորահնար բառերն որ խիստ հարկաւոր են հիմակուան գիտութեանց ու արհեստից բացատրութեանը համար, խնդրելով որ ան բառերուն նշանակութիւնը որոշելու համար՝ գաղղիարէններն ալ անոնց առջևը դրուին : Եղան ոմանք ալ որ աղաչեցին թէ գոնէ օրագրիս մէջ ուսումնական բառեր որ կը գործածենք, անոնց դիմացը՝ կամ ծանօթութեան պէս՝ գաղղիարէններն ալ դնենք, ինչպէս որ շատ անգամ ալ կ'ընենք : Եւսպիսի իրաւացի խնդիրքը պէտք էր որ ըստ կարի շուտով կատարել ջանայինք . բայց մեր չափաւորութեանը ձեռքէր տար որ այսպիսի բառարան մը հանելով՝ կերպով մը կանոնադիր ըլլանք լեզուին, ու իբր թէ ուսումնական անիշխանութեան մը մէջ գտնուելով՝ ուզած բառերնիս որոշենք վեր 'ի վերոյ մտածութեամբ, կամ առանձնական կարծիքներով, ինչպէս որ ըրին ատենով Վարդան Յունանեանին պէս, Յակոբ Հոլովին պէս, Բարսեղին պէս, Սկանայ պէս բարեմիտ՝ տգէտ ու յանդուգն մարդիկ, ու մեր գրաբառ լեզուն որ արդէն ընկած էր՝ բարբարոսական բառերով ու ոճերով լեցուցին : Բայց հիմա աւելի ստիպուելով զանազան անձանցմէ ու այլևայլ պատճառներէ, ահա կը պատրաստենք համառօտ բառարան մը նորահնար ուսումնական և արհեստական բառերու, ամէն մէկուն վրայ ուրիշներու

հետ ալ խորհրդակցելով, ու լաւ երեւցածը ընտրելով . միայն որովհետեւ հեռու է մեզմէ ան պահանջմունքն որ մենք ըլլանք պատգամախօս այսպիսի ծանր նիւթերու մէջ, ահա հիմակունէ կ'իմացնենք որ մեր աս կամ ան բառը որոշելուն պատճառները հասկընալէն ետեւ, ամէն մարդ ազատ է անոնք գործածելու, կամ անոնց տեղը իրեն լաւագոյն երեւցած բառերը դնելու : Իսկ թէ մենք աս բառերը ինչ պատճառաւ ու ինչ կանոնով կ'որոշենք, հարկ կը համարինք հոս համառօտ կերպով մը ծանուցանել :

Վանի որ մարդուս խելքը կը բացուի, իր լեզուն ալ կը զարդարուի . որչափ որ մտքին մէջի գաղափարները շատնան, այնչափ լեզուին բառերն ալ կ'աւելնան . որչափ որ միտքը բարակնայ, այնչափ ալ բառերուն նշանակութիւնները կ'աւելնան : Եւ բանիս առաջին պարզ օրինակը ունինք նոր լեզու ելլող տղոց վրայ, որ իրենց մօրն ու հօրը անունները սորվելէն կը սկսին, ու ինչուան որ ծերանան՝ նոր նոր բառեր կը սորվին : Եւ ինչ բանը կը տեսնենք վայրենի ազգաց լեզուներուն վրայ, որ բոլորը տասը հազար կամ շատ շատ՝ քսան հազար բառ հազիւ ունին : Եւ ելի ալ յայտնի ու մեծ օրինակ են մեզի հին ատենի ծաղկած լեզուները . որ որչափ ալ ատենով ծաղկած ըլլան մատենագրութեամբ, միշտ աղքատ կը համարուին նոր գաղափարներ բացատրելու կողմանէ : Իսկ է թէ որ և իցէ լեզու քանի որ իր առջի հնութեանն ու չափաւորութեանը մէջ մնայ՝ անկարելի է որ հետ զհետեւ ելած նորանոր ուսմանց, նորանոր արհեստից, գործիքներու, հանքերու, բոյսերու, կենդանիներու անունները ունենայ . ասով կ'իմացուի թէ մեր նոր տպուած հայկազնեան բառարանին մէջի բառերովը (որ գրեթէ ութսուն հազարի չափ են) անկարելի է որ մէկը հիմակուան գիտութիւնները ու արհեստները կառնայ բացատրել . գէթ քսան հա-

զարնոր բառի կարօտ է որ անոնցմով իր միտքը հասկըցընէ կարգացողին : Այսչափին վրայ ամենեւին տարակոյս չկայ . և ոչ միայն գործնական փորձով, հապա նաև Աւրոպայի ամէն հին և նոր լեզուներուն վրայ կը տեսնենք ասոր ապացոյցը :

Իսկ աս է թէ ատքսան հազարի չափ նոր բառերն որ ըսինք՝ ուսկից առնելու է կամ ինչպէս հնարելու է : Թէ որ մեր բուն լեզուն աշխարհաբառն ըլլար, ու ամէն գիրք անով շարադրելու ըլլայինք (որ և ոչ մտքէ անցընելու բան է), թերևս դիւրին ըլլար բառ հնարելը կամ ուրիշ լեզուներէ փոխ առնելը . բայց անանկ չէ . մեր բուն լեզուն գրաբառն է, ան պատուական ու հարուստ լեզուն՝ ուրով մեր ազգը ազգ է, ու իրաւամբ կը պարծի նաև օտարաց առջևը . ուրեմն որչափ զգուշութեամբ, որչափ երկիւղածութեամբ պիտի աւելցընէ մէկը գրաբառին վրայ ան նոր բառերն որ ապականիչ և խանգարիչ լեզուի չըլլայ, ինչպէս որ վերոյիշեալ միամիտ հեղինակներուն ըզեղովը շարժողները եղան ու կրնան ըլլալ :

Սմանք կ'ըսեն թէ որ և իցէ նորելու կ'բանի մը օտար ազգերը ինչ անուն որ կուտան՝ մենք ալ թէ որ կարելի է անիկայ գործածենք, միայն թէ տառադարձութեան կանոնը պահենք . և ասոնք իրենց կարծիքը հաստատելու համար՝ մեր նախնեաց թարգմանութիւններէն օրինակ կը բերեն . վասն զի կ'ըսեն ահա մեր նախնիք ալ (Յունաց՝ Պարսից՝ Աբրայեցւոյ և ուրիշ ազգաց բառերը տառադարձութեամբ առեր գործածեր են . ինչպէս սոփեր, սոփեսքա, պոետա, այեր, դիպրաքմայ, դիալիէ, սիֆնոն, փիսիէան, փիշիսոփոս, արքուշան, ճշիլի կամ ճափիլ, ճալոմ, պոպապապ, պոպոֆորոնիէս և այլն : — Այս կարծիքը նախնեաց օրինակովը որչափ աչք խաբող է, այնչափ ըստ ինքեան անձուհի այլանդակ է, ու աւելի ալ այլանդակ հետեանքներու պատճառ է :

Վասն զի նախ՝ ո՛վ կրնայ ըսել թէ մեր նախնեաց ամէն ըրածը շատ ազնիկ շատ գովելի բան է, ու անոր կոյր զկուրայն հետեւելու է . ո՛վ չըսեր կամ չկրնար ըսել թէ աս նիւթիս մէջ աւելի լաւ կ'ընէին մեր նախնիք՝ թէ որ ըստ կարի հայու բառեր դնէին ատոնց տեղը, ինչպէս որ շատն ալ դրեր են, այսինքն գիրք կամ ճապէան, իմաստալ, բանաստեղծ, օր, երկրաբան, կառն, նշան, բնագիտ կամ բնախօս և այլն : Այս անշուշտ կը դնէին, ու վերոյիշեալ բառերէն ետ կը կենային, թէ որ առաջուց գուշակէին թէ իրենց օրինակը որչափ չարեաց պատճառ կրնայ ըլլալ մեր լեզուին ատենով, մանաւանդ հիմա, ան ալ՝ առանց նախնեաց կանոններն ու պատճառները գիտնալով՝ տառադարձութիւն ընելով : Վասն զի, օրինակի համար, նախնեաց հետեւիմ ըսելով՝ մէկը ատ կանոնին կրնայ մտիկ ընել, ու հիմա սովորական եղած շոգիւս բառին տեղը յունարէն πυροσκάφος (փիօսքաֆոս) բառը պիտի առնէ . կամ թէ լատիներէն vapor (վափոս) բառը Բապար կամ վապար . կամ գաղղիարէն bateau à vapeur (պափօս վափէօս) բառը դնէ Բապոյս վապէար . կամ գերմաներէն dampfschiff (յամֆշիֆ) բառը առնու ընէ Դամֆսիֆ . կամ թէ աւելի նեղը մտնէ նէ՝ Ռուսաց пароходъ (պարոխոս) բառը առնէ՝ ըսէ պարոխոս, պարոխոսեայ, պարոխոսեա և այլն : Արկորդ, աս կերպով օտարազգի բառեր գործածելը մեր նախնիք շատ անգամ ակամայ կամօք գործածեր են ըսելու ամենեւին չենք տարակուսիր . վասն զի իրենց ատենը կարգաւորեալ բառգիրք չգտնուիլը, յունական կամ եբրայական բառերուն ճիշդ նշանակութիւնը յայտնի չըլլալը, և ասոնց նման ուրիշ շատ պատճառներ կրնան ըլլալ որ մենք չենք գիտեր . և քանի որ առանց մէկ բանին պատճառը գիտնալով՝ ելենք անոր հետեւինք, իմաստակուլութեան ու ծանծաղամտութեան անունը յանձն պիտի առնենք : Ուրեմն

աս կարծիքը շտկէ շիտակ առնելէն պէտք է սաստիկ զգուշանալ. այսինքն օտար լեզուներէ պէտք չէ բառ առնել՝ ոչ նոյն հնչմամբ և ոչ տառադարձութեամբ, որ շատ ծաղրական բան է. հապա անոնց տեղը որչափ որ կարելի է մեր լեզուին յատկութեանցը յարմար կանոնով վայելուչ բարդ բառեր պէտք է շինել, և աղէկ ընտրութեամբ ու բազմաց հաւանութեամբ անոնք բանեցընել: Որչափ որ կարելի է ըսինք, վասն զի բառեր ալ կան որ առանց կարգացողներուն միտքը շփոթելու չենք կրնար փոփոխել, ու ներհան մոլորութեան մէջ իյնալով՝ ասոնք օտարազգի բառեր են ըսել ու մէկդի ձգել, անոնց տեղը անյատուկ անյարմար բառեր դնել. ասանկ են հալ, որ հոլանտացւոց լեզուով րֆի կամ հրֆի ըսել է. զէնք կամ զէնք որ մետաղ մըն է. պանն, որ հնդկաստանի ծառ մըն է, և այլն: Բայց այսպիսի բառեր՝ որ ամէն ազգաց մէջ ալ նոյն ըլլան՝ խիստ շատ չեն:

Ոմանք ալ ուրիշ հնարք մը կը սորվեցընեն՝ նոր բառ շինելէն կամ օտարազգի բառերը թարգմանելէն և անոնք գործածելէն ազատելու համար: Ութսուն հազար բառ ունինք կ'ըսեն մեր լեզուին մէջ. եկուր ասոնց վրայ նոր բառ աւելցընելուն տեղը՝ ասոնք ալ պակսեցընենք. — ինչ պէս. — ընտրենք մէջէն միայն ան բառերն որ ամենէն հին կը համարուին, որ անշուշտ քսան հազարի չափ կ'ըլլեն, ու ասոնց նշանակութիւնները շատցընենք. օրինակի համար, ապ բառը ունինք որ յունական γένος բառին տեղը դրուած է նախնեաց հին գրուածքներուն մէջ, ու բառարանէն ալ կը տեսնուի որ գրութե տասուերկու տեսակ նշանակութիւն ունի. տասուերկուք մըն ալ մենք աւելցընենք, որչափ վաստակ կ'ընենք. վասն զի ան ատենը դուրս կը ձգենք բառգրքէն այսպիսի բառերը, որոնք, ցեղ, սերունդ, ժողովուրդ, սեռ, աշխարհ, ճեպ, կարգ, դաս, և այլն.

ու ամենուն տեղը ապ բառը գործածենք: — Ինչու: — Վասն զի մեր նախնիք γένος բառը աւելի ապ թարգմաներ են: — Եւ կարծիքս ալ կոյր զկուրայն պաշտողին առջի վաստակը ան է՝ որ իրեն խօսածը կամ գրածը ինքը միայն կը հասկընայ. երկրորդ վաստակն ալ ան է որ լսողին կամ կարդացողին առջևը ծաղրելի ու արհամարհելի կ'ըլլայ: Վասն զի նախ լեզուին մէջ նոր բառ աւելցընելը, և հին բառի մը վրայ նոր նշանակութիւն դնելը նոյնպէս փաստակար է լեզուին. մանաւանդ թէ նոր նշանակութիւն աւելցընելը աւելի մեծ փաստ կ'ընէ քան թէ նոր բառ շինելը. ինչու որ նոր բառը ինքիրմէ ալ կրնայ ճանչցուիլ թէ նոր է, ինչպէս նաև իր նշանակած բանը. բայց նոր նշանակութիւնը այնպէս դիւրաւ չիմացուելով՝ լեզուին հոգին կը փճացընէ ու կ'ապականէ: Երկրորդ, ճամարիտ չէ ան խօսքը թէ մեր հին նախնիք γένος բառը միշտ ապ թարգմաններ են, ուստի յունարէնը որչափ նշանակութիւն որ ունի՝ հայերէնին ալ կրնանք տալ: Վասն զի նոյն իսկ Եստուածաշնչին թարգմանիչները մի և նոյն յունական բառը ինչուան քսան տեսակ իրարմէ տարբեր բառերով թարգմաններ են հայերէն, խօսքերուն իմաստին նայելով՝ քան թէ բառերուն կապուելով. և ահա ատ γένος բառն ալ սուրբ գրոց մէջ թէպէտ սովորաբար ապ թարգմաններ են, բայց երկու տեղ ալ որոնք թարգմանուած է, մէկտեղ մը կարգ, մէկ ուրիշ տեղ մըն ալ ապի:

Երրորդ, որ և իցէ լեզուի մէջ բառերը իմաստին պիտի ծառայեն, և ոչ իմաստը բառերուն. ուրեմն որչափ որ կարելի է՝ որ և իցէ բառերուն նշանակութիւնները պիտի նայինք որ ճշգրէնք, և ոչ թէ ճապաղենք ու ընդարձակենք. և ասոր համար շատ փափաքելի է որ օր մը առաջ լմընայ համանունաց բառարանը որ շինուելու վրայ է: Եւ ճշգրութիւնը աւելի ալ

Հարկաւոր է ուսումնական բառերուն նշանակութիւնը որոշելու համար, որպէս զի իմաստի շփոթութիւնն ու հոմաձայնութիւնն չըլլայ խօսքին մէջ։ Սարգկային գիտութեան ամէն մէկ մեծ ու պզտիկ ճիւղերը պէտք է իրենց սեպհական ու յատուկ բառերն ունենան, որպէս զի թէ վարժապետը կարենայ աշակերտին իր միտքը դիւրաւ հասկըցնել, և թէ աշակերտը վարժապետին խօսքերը հասկընալ։ Դադդ ունինք որ աս բանիս ալ գործնական կանոնը դրեր են առջնէն մեր երանաշորհ թարգմանիչները նոյն իսկ աստուածաշնչին թարգմանութեանը մէջ, և ուրիշ կանոնական և ուսումնական գրուածքներու մէջ։ Ասան զի յայտնի կ'երևնայ թէ իրենք պատմական, ճարտասանական ու բանաստեղծական գրուածքներ թարգմանելու ատեն ուրիշ ոճ բռներ են, իսկ ուսումնական գրքերու թարգմանութեանցը մէջ՝ ուրիշ։ Եստուածաշնչին մէջ միշտ նայեր են թէ իրենց թարգմանելու իմաստին աս կամ ան յունական բառը՝ ան տեղին յարմար ինչ նշանակութիւնն ունի, և անոր համեմատ բառ մը դրեր են հայերէն, և ոչ երբեք իրենք զիրենք պարտաւորեր են որ աս յունական բառին միշտ աս հայերէնը դնեն, ինչպէս որ ըսինք. և աս է գլխաւոր պատճառը՝ որով մեր աստուածաշնչին թարգմանութիւնը ուրիշ թարգմանութիւններէն շատ վեր է։ Իսկ օրինական, կանոնական և ուսումնական գրքեր թարգմանելու ատեն՝ այնչափ ճշգրտութիւն կը փնտռեն ու կը պահեն, որ շատ գեղեցիկ բառեր՝ միայն ան տեսակ գրուածքներու սեպհականներ են. զոր օրինակ որակ, քանակ, սեռ, տեսակ, գաղափար, մակդիր, գումար, անուն, դերանուն, բայ, մակբայ, շղկապ, բառ, տրամաբանութիւն, տրամախօսութիւն, պարբերութիւն, ոճ, կանոն, սահման և այլն։

Եւ ասոնց մէջ աս ճշգրտութիւնն ալ ըրեր են, որ յունական նոյն բառը

հայերէն ալ միշտ նոյնպէս թարգմաներ են։ Ենչափ հարկաւոր ճանցեր են իրենք աս ճշգրտութիւնը, որ թէպէտ և մեզմէ շատ աղէկ գիտեն եղեր հայերէնին յատկութիւնները (վասն զի հինգերորդ ու վեցերորդ դարուն մէջն են եղեր, և ոչ մեզի պէս տասուիրեք տասնչորս դար հեռու), և սակայն ճշգրտութեան սիրոյն համար հարկադրուեր են երբեմն ինչուան չափն ալ անցնել, ու իմաստն ալ բոլորովին հեւենաբան ընել։ Եսոր յայտնի օրինակ են՝ Վիոնեսիոսի թրակացւոյն հայերէն թարգմանուած քերականութիւնը, և Երեստոտելի գրքերը որ Վաւիթ անյաղթը թարգմաներ է։

Եոյն իսկ Քերականութեան բառը օրինակ ըլլայ մեզի։ Մէնքն ալ գիտեն թէ ասիկայ յունարէն γραμματικη բառին թարգմանութիւնն է, որ աստուածաշնչին մէջ ըլլար նէ՝ թերևս մերոնք թարգմանէին Դպրութիւն, գիր, գրականութիւն, գրաւորականութիւն, կամ Գրական, գրաւոր և այլն. բայց մեր նախնիք սեպհականներ են Քերականութեան բառը ան ուսման՝ որ ինչուան հիմա ալ՝ բաց ՚ի Վերմանացւոց գրութե ամէն Եւրոպացիք grammatica կ'անուանեն։

Ինչուան հիմա ըսածներէս կ'իմացուի թէ մենք ինչ կանոնով պիտի շարժինք աս նիւթիս մէջ. այսինքն թէ Ա. Պէտք է որ ուսումնական վայելուչ ու ճիշդ բառերն որ ունինք ՚ի նախնեաց, անոնք բանեցընենք։ Բ. Են բառերն որ չունինք, թէ որ յունարէն բարդութեան նմանը կրնանք վայելուչ կերպով հայերէն բարդել՝ մեր նախնեաց ոճին հետեւելով, անկէ աղէկը չկայ. զոր օրինակ Քիսիւլդիս բառին կ'ըսենք Բիսիւսոսութիւն։ Վմանապէս թէ որ օտարազգի բառը որոշ նշանակութիւն մը ունեցող բառ է, վայելուչ կերպով թարգմանելու է. զոր օրինակ յունարէնէ ելած πυρίte բառը կրնանք թարգմանել Կրակ կամ Կրային Կար, որով կը հասկը-

ցուի պղնձի և ծծմբոյ բնական բաղադրութիւն մը : Գ . Սկի որ բարդութեամբ կամ վայելուչ բաղադրութեամբ թարգմանել չենք կրնար , խոհեմ զգուշաւորութեամբ պետք է ածանց մը կամ բաղադրեալ բառ մը կազմենք՝ արմատը բուն լեզուէն առնելով . զոր օրինակ « շէպրա » բառին կ'ըսենք Գրահալ : Դ . Սկի որ թարգմանելը ան կարելի ըլլայ , և ոչ վայելուչ կերպով բառ յարմարընելը , ան ատենը նոր լեզուներէ կրնանք առնել , առանց տառադարձութեան՝ նոյն հնչմունքը պահելով . զոր օրինակ խահուէ , շախար , չայ , չրոյ , փա , քրոճ և այլն :

Այս ահա աս կանոններով կը պատրաստուի հիմա նոր համառօտ բառարան մը ամենայն նոր արհեստից , գիտութեանց , սովորութեանց ևն , խորհրդով և հաւանութեամբ բաղմունքէն լեզուագէտ ու հայերէնագէտ անձանց :

Իսկոյն հոս նորէն բովանդակել ու հաստատել ուղեւորով ինչուան հիմա ըսածնիս , Սոաւէի տրամաբանութեամբնաճշմարիտ խօսքերը մէջ բերենք .

Պէտք է պիտոյն խօսիլ :

Ա . Սկի խօսին՝ ապաքէն կամի իմանալի լինել . . . ապա զգուշալի է յամենայն աղօտ , երկդիմի , տարտամ աննշան բառից . . . և յորժամ ոչ ըստ արժանի տեղեակ իցեմք իրին կամ բառին , հրաժեշտ ի խօսից տալ , քան անկարգ և անհեղեղ ճամարտակել ըստ քիմն :

Բ . Բառք որոց ի հասարակաց պէտս սահմանեալ և հաստատուն է նշանակութիւն , ի նոյն միտս պարտ է առնուլ զնոսա . զի չեմք իշխան փոփոխել զառումն ձայնից , և զհաց գինի ասել և զգինի հաց : Իսկ որոց ի հասարակաց սովորութեանէ չկը աներկբայ և յայտնի զօրութիւն , այլ ոմն յայս միտս տանի և ոմն յայն , և ի նմին միտս են որ լայնեն և են որ նրբեն , որպէս առնի ի բազում ձայնս իմացական և բարոյական էակաց , այնպիսիքն սահմանեցին յառաջագոյն կամ ի վարելն անդ , զի յայտնի կացցէ ամենեցուն թէ յոր միտս ճշգրեմք :

Գ . Այդ հարկ առաւել է , յորժամ պիտոյ լիցի ճարտարել նոր բառս ի նշան նորոյ գաղափարի , կամ ի գործածել ձայնս անծանօթս լսելեացն : Եթէ այսպէս և եթէ այն , ամենեցուն յայտ է թէ որում կամք են հասկացուցանել զմիտս իւր , հարկ անհրաժեշտ է բացայայտել ճշգրտիւ զձայնն :

Այլ յառաջնում պայմանին , մինչև ստեղծեալ զնոր ձայնն՝ տեսանել արժան է , թէ գուցէ արգեօք ի լեզուի անդ բառ կշիռ մերոյ գաղափարին . զի ստեղծելն ի առանձնութեան իրաց կամ լեզուի՝ նոր կարծել բազում գաղափարս հինաւորաց , կամ նորաձայնս մուծանել յանհնարին ծանրութիւն լեզուին և ունկնդրին , փոխանակ զի ի նոյն միտս քաջագիպագոյնք վաղուց առ ձեռն են * :

* Եթէ արդարեւ նոր իրքն և գաղափարքն իցեն , և նորոց բառից պէտք , փոյթ լիցի այնուհետեւ ըստ կարի հանել յարմատոց լեզուին , և յերկուրեւ ըստ բնութեան և յատկութեան նորա , կամ ի գաւառական խօսից աշխարհին : Իսկ և ի սոցա պակասել , եթէ յօտար բարբառոց առնուլ ինչ ոք ստիպեացի , լաւ համարիմք հայոյն , զի զմերսն ասասցուք , արտաքոյ հայերէն խօսից , ի պարսից առնուլ կամ ի հելլենականէն . զի պարսկայինն դրացի է մերոսն և առու արեան , և հելլենն առայնու զի վասն բառիցն բարդութեան դիւրութեամբ մանելի է ի մերս , նա և յարուեստս և ի գիտութիւնս արգէն իսկ յաճախեալ է : Ոչ կամիմք արգելուլ ի սպառ , եթէ հարկն տագնապետցէ , և յարգի լեզուաց առնուլ . բայց և զգոյշ լինել մի առ հեղգութենէ ինչ , անհմտաբար և ստամբակերէն նորասիրութեամբ , առ նորաձեւութեան և ստիպար նմանողութեամբ կամ հետեւողութեան խթնել և խծկել ինչ և բռնազրօսել ի բարբառս մեր առանց հարկի , զի մի սզգասել լեզուասիրացն և ի հարկին կապեցին ձեռք առ զգուշութեան : Գերկորդ պայմանին զգուշալի է յօտար և յանծանօթ ձայնից , երբ տեղին չպահանջէ յայտնապէս . զի մերկ գլխով յանդուգն իմաստակութիւն է յոյն և տաճիկ և լատին խառնել ի բանս , ուր ի հայունս ոչ պակասեն հաւասարազօր ձայնք . կամ վեր ի վայր յաճաչու խոնջմամբ յուզանդի լինել ի բառարանսն թափ առեալ թարթափեալ զհետ իւրթնի և բորբոսեալ և ժանգաճար բառից , մինչդեռ յստակէն և սովորականք և վայելուչ անդէն առ կռան կայցեն :

Դ . Եւրաբանեալ բառս և յամենայն իսկ ճարտարխօսականս բազում զգուշութիւն պիտի , մանաւանդ յիմաստասիրական բանի . զի բաց յորոց ընտելքն են և անվտանգ ի մոլորութենէ . . . այլքն՝ որպէս տեսաք՝ բազում ուրեք չեն աներկեան :

Բովանդակ ասել , մի երբէք մոռասցի թէ կամք խօսողին այն պարտի լինել , զի ամենայն փութով և յստակութեամբ և ճշգրտութեամբ իմացուցել ըստ կարի զմիտսն . ուստի և յամենայն ժամ խնդրել են և վարելի ի դոյն պէտս յարմարագոյնք և քաջագէտք ի բառից , մանաւանդ առ իմաստասէրսն : Եւ որ ամօթ ոչ իցէ առն իմաստասիրի , որ չգիտիցէ կամ չկամիցի ըստ կարգի թարգմանել զմիտս իւր : « Թանգարք և խոհակերք , գերձիկք , գործաւորք և ամենայն ձեռահմուտ արուեստագէտք , ասէ լոք , հասկանան ամենեքեան զմիտս իրերաց , առնեն և կատարեն զգործս իւրեանց . միայն իմաստասէրք և բանակաւիւր ոչ գիտացեն երբէք լսել միմեանց և ի գլուխ հանել զուրեանցն » : Գանգատ ծանր . այլ եղուկ զի առ ոմանս յոյժ է արդարացի ! :